

РЕГІОНАЛЬНА
ЕКОНОМІКА

REGIONAL
ECONOMY

УДК 332.142
JEL Classification R11

Васильців Тарас

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, кредиту та страхування
Львівський торговельно-економічний університет

м. Львів, Україна

E-mail: tgvas@mail.ru

Білик Ростислав

к.е.н., доцент, докторант

ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України"

м. Львів, Україна

E-mail: rostik_biluk@mail.ru

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ РЕГІОНІВ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Анотація

Вступ. Формування та посилення конкурентних переваг регіонів може виступати передумовою забезпечення стійкого економічного зростання держави. Більше того, динамізм конкурентних переваг регіонів здійснює певний вплив на економічну безпеку держави та її основні компоненти. Оскільки одним із завдань системи економічної безпеки держави є забезпечення конкурентоспроможності економіки у світовій системі господарювання, виявлення та науково-методологічне обґрунтування механізму впливу конкурентних переваг регіону на економічну безпеку України є актуальним та затребуваним, зокрема в аспекті прагнення держави інтегруватися в європейський соціально-економічний простір.

Методи. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи системного аналізу та теоретичного узагальнення, економічного аналізу і економіко-статистичний метод, метод структурно-логічного аналізу.

Результати. Досліджено теоретико-прикладні аспекти та уточнено визначення змісту поняття "конкурентні переваги регіону", зокрема, розмежовано поняття конкурентоспроможності та конкурентних переваг регіону. Враховуючи чинники впливу на формування конкурентних переваг регіонів, здійснено класифікацію конкурентних переваг регіону за основними компонентами: фінансово-економічна, соціальна, зовнішньоекономічна, інноваційно-інвестиційна, організаційно-інституційна, що надає можливість більш чітко окреслити механізм впливу на економічну безпеку, а також охарактеризувати регіони України відповідно до конкурентних переваг. Обґрунтовано механізм впливу конкурентних переваг регіону на економічну безпеку України задля формування ефективних заходів підвищення конкурентоспроможності регіону в аспекті забезпечення економічної безпеки держави.

Перспективи. Подальші дослідження в аналізованій сфері доцільно зосередити на оцінюванні взаємозв'язків економічної безпеки та конкурентоспроможності регіону.

Ключові слова: конкурентоспроможність, регіони, конкурентні переваги, економічна безпека держави, механізми.

Вступ. Регіон з одного боку є самостійною соціально-економічною системою, якій притаманні єдність природної, матеріальної та соціальної сфер, а також забезпечення власних відтворювальних процесів. З іншого боку регіон є складовою, основною функціональною ланкою соціально-економічної системи держави.

Природно припустити, що конкурентні переваги держави можуть ґрунтуватися на конкурентних перевагах регіонів, а, отже, конкурентні переваги можуть розглядатися не лише на національному, але й на регіональному рівні. В даному аспекті важливим є припущення про те, що формування та посилення конкурентних переваг регіонів може виступати передумовою забезпечення стійкого економічного зростання держави. Не менш важливим є твердження про те, що динамізм конкурентних переваг регіонів здійснює певний вплив на економічну безпеку держави та її основні компоненти.

Оскільки одним із завдань системи економічної безпеки держави є забезпечення конкурентоспроможності економіки у світовій системі господарювання, виявлення та науково-методологічне обґрунтування механізму впливу конкурентних переваг регіону на економічну безпеку України є актуальним та затребуваним, зокрема в аспекті прагнення держави інтегруватися в європейський соціально-економічний простір.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження питань конкурентоспроможності регіонів здійснювалися вітчизняними та зарубіжними науковцями, такими як: А. Алімов, В. Безугла, П. Беленький, І. Брикова, С. Борисова, В. Василенко, О. Власюк, В. Геєць, З. Герасимчук, М. Долішній, Л. Ковальська, Н. Мікула, Л. Наумова, В. Поліщук, М. Портер, В. Федоренко, Л. Яремко та ін.

Незважаючи на підвищену увагу з боку вітчизняних і зарубіжних дослідників до закономірностей розвитку конкурентних відносин у регіональному розрізі, ряд питань теоретичного та практичного характеру, пов'язаних з проблемами підвищення конкурентоспроможності регіонів, впливу конкурентних переваг регіонів на економічну безпеку держави залишається недостатньо вивченим.

Мета. Метою статті є наукове обґрунтування теоретико-прикладних засад конкурентних переваг регіонів та їх впливу на економічну безпеку України.

Методологія дослідження. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи системного аналізу та теоретичного узагальнення (при дослідженні наукових результатів вчених стосовно формування конкурентних переваг регіонів); економічного аналізу і економіко-статистичний метод (для аналізу показників конкурентоспроможності регіонів України); метод структурно-логічного аналізу (для встановлення взаємозв'язків між конкурентними перевагами регіонів та економічною безпекою України).

Результати. Проблематика підвищення конкурентоспроможності на національному та регіональному рівні є предметом дослідження багатьох науковців в різних галузях, проте для більш комплексного вирішення окресленої попередньо проблематики, все ще потребують певного уточнення такі категорії як конкурентні переваги регіону та їх класифікація. В світлі сказаного необхідно акцентувати на недоцільності ототожнення понять конкурентоспроможність та конкурентні переваги, не зважаючи на їх близькість за змістовним наповненням. Дане припущення підтверджується попередніми дослідженнями науковців. Зокрема, М. Портер одним із перших розділив ці два поняття, визначаючи конкурентоспроможність як властивість об'єкта утримувати свої позиції в конкурентній боротьбі, тоді як конкурентні переваги – це характеристики об'єкта, які створюють можливості брати участь у конкурентній боротьбі [1]. Такий підхід є обґрунтованим, і вважаємо, що наявність конкурентних переваг регіону є однією з визначальних складових конкурентоспроможності регіону.

На протипагу попередньому підходу, вітчизняні науковці пропонують розуміти під конкурентними перевагами регіону "систему чинників, що позитивно впливають на конкурентоспроможність регіонів країни в процесі її інтеграції до світогосподарських зв'язків, а саме:

забезпеченість регіону чинниками виробництва, наявність ємного та платоспроможного попиту, наявність комплексу споріднених галузей, що забезпечують діяльність провідних експортоорієнтованих галузей економіки, наявність передового менеджменту та стратегії компаній, розвиненість інфраструктури бізнесу, високий виробничий та науково-технічний потенціал регіону, наявність кваліфікованих кадрів тощо" [2, с. 8]. Однак, вважаємо, що даний підхід позбавлений комплексності, визначає конкурентні переваги в інтеграційному аспекті, і, що найбільш суттєво, не віддзеркалює зв'язок із економічною безпекою.

Низка вітчизняних науковців, дослідження яких сфокусовані на соціально-економічному розвитку регіонів розглядають конкурентні переваги з точки зору чинників впливу на конкурентоспроможність регіону [3; 4; 5]. До таких чинників відносять: географічне розташування; раціональність галузевої структури та підприємств; продуктивність праці та людський капітал; наявність науково-технічного потенціалу та рівень його розвитку; розвинутість регіональних інноваційних систем; інвестиційна привабливість; розвинута ринкова, виробнича, соціальна, інституціональна, фінансова, транспортна та інформаційна інфраструктура; сприятливість бізнес-клімату; ефективність управління регіоном та потенціал інституційного сектору; розвиток сфери послуг і дотримання та підвищення екологічних стандартів. Знову ж таки, таке трактування конкурентних переваг доволі обмежене, оскільки передбачає, що конкурентні переваги це чинники впливу на конкурентоспроможність регіону. Інша група вітчизняних науковців конкурентні переваги розглядають як об'єкт управління в регіональній системі, ефективність якого забезпечує її конкурентоспроможність [6], як елементи конкурентоспроможності, успішне використання яких забезпечить економічне зростання та підвищення рівня життя населення [7], сукупність цінностей (ресурсів та благ), наявність та реалізація яких надає регіону переваги порівняно з іншими [8, с. 12].

Відсутність єдності думок науковців щодо поняття конкурентні переваги регіону дає змогу запропонувати дещо відмінне трактування. Таким чином, конкурентні переваги регіону доцільно трактувати як систему конститутивних характеристик соціально-економічного розвитку регіону, які не лише забезпечують високий рівень його конкурентоспроможності, але й позитивно впливають на спроможність національної економіки до розширеного відтворення та забезпечення економічного суверенітету держави.

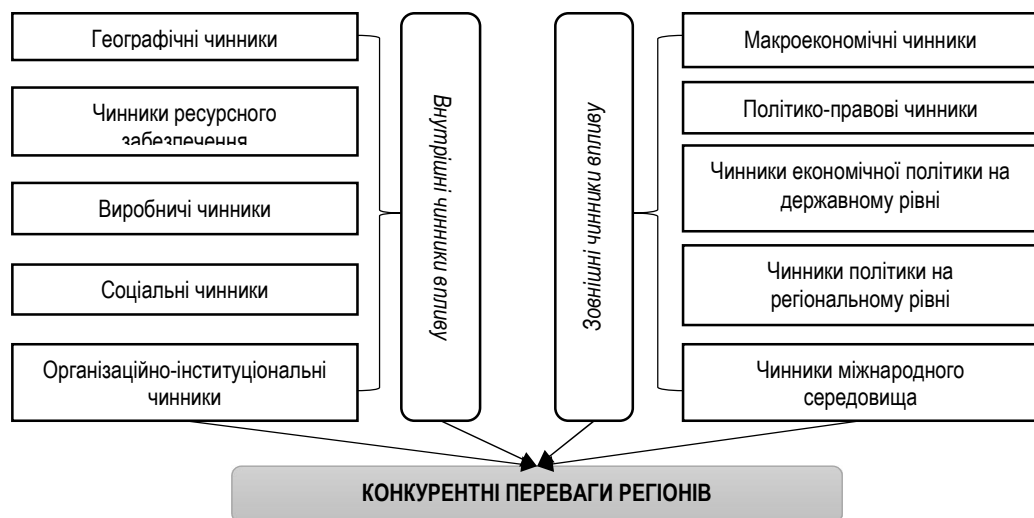
На сьогодні не спостерігається і єдності науковців щодо класифікації конкурентних переваг регіону. Деякі науковці класифікують конкурентні переваги за певним потенціалами: економічний розвиток регіону; технологічний, технічний, науковий потенціал; міжнародна та внутрішньодержавна позиція; культурний та туристичний потенціал; соціально-демографічні властивості [9, с. 9-10].

Популярним є підхід до класифікації конкурентних переваг за ознаками:

- внутрішні (наявність природних ресурсів, зручне геополітичне розміщення) та набуті (наявність інноваційних, людських, фінансових ресурсів, розвинута інфраструктура регіону) [8, с. 8];
- конкурентні переваги, що засновані на певних факторах: економічних, нормативно-правових, структурних, технічних, інформаційних, географічних, демографічних [10];
- людські ресурси; продуктивне середовище; підприємницька культура; секторальна структура економіки [11];
- ресурсний потенціал, економіко-географічне положення, організаційний потенціал, промисловий потенціал, науковий потенціал, соціальний та екологічний потенціал [12, с. 76];
- зовнішні (потенціал інноваційної мобільності регіону, підприємницький потенціал, економіко-фінансовий потенціал, природно-ресурсний потенціал), внутрішні (потенціал регіональної мобільності, потенціал інвестиційної привабливості регіону, потенціал іміджу регіону) [13].
- базова інфраструктура, технологічна інфраструктура, освітні можливості, умови життя, демографічні тренди, висококваліфікована робоча сила, підприємницька культура, інтернаціоналізація, інновації, доступність фінансування [14, с. 514].

Наведені класифікації та логіка їх побудови є цілком зрозумілими, проте, вважаємо, що більш доцільним є використання системного підходу до класифікації, що відповідає

запропонованому трактуванню сутності конкурентних переваг. Також, класифікацію конкурентних переваг доцільно здійснити відповідно до групи чинників, які впливають на їх формування (рис. 1).

Рис. 1. Чинники впливу на формування конкурентних переваг регіонів*

*Джерело: розробка автора

Відповідно до запропонованого підходу, до внутрішніх чинників впливу належать наступні:

- географічні – розуміється суспільно-географічне положення;
- чинники ресурсного забезпечення включають природні, людські, інноваційні, інвестиційні, фінансові, інфраструктурні чинники впливу;
- виробничі чинники – це, насамперед, такі характеристики регіону як: спеціалізація економіки регіону, форми організації виробництва, рівень інтеграції підприємств, інноваційний розвиток та його інтенсивність;
- соціальні чинники – загальна демографічна ситуація, динаміка ринку праці, рівень доходів та соціальний захист населення регіону;
- організаційно-інституціональні – ефективність діяльності органів управління, інституціональний потенціал, імідж регіону.

До зовнішніх чинників відповідно відносимо:

- макроекономічні чинники: рівень розвитку економіки, стабільність макроекономіки, стійкість до внутрішніх та зовнішніх шоків;
- політико-правові чинники, до яких варто віднести стан нормативно-правової бази менеджменту господарства, політичну ситуацію;
- чинники економічної політики на державному рівні: інноваційна, фінансова, бюджетна, валютна, зовнішньоекономічна політика держави;
- чинники політики на регіональному рівні: політика щодо регіонального розвитку, захист регіональних товаровиробників, відносини з державним бюджетом;
- чинники міжнародного середовища: глобалізаційні процеси, міжнародний поділ праці, транскордонне співробітництво, зовнішньоекономічна діяльність, тощо.

Враховуючи перелічені чинники, конкурентні переваги регіону можна класифікувати за п'ятьма основними компонентами (рис. 2): фінансово-економічна, соціальна, зовнішньоекономічна, інноваційно-інвестиційна, організаційно-інституційна. Такий підхід до класифікації конкурентних

переваг дасть змогу більш чітко окреслити механізм впливу на економічну безпеку, а також характеризувати регіони України відповідно до конкурентних переваг.

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ РЕГІОНУ

Фінансово-економічна компонента	Цілісність економічної системи регіону, забезпеченість фінансовими ресурсами, рівень ділової активності в регіоні, структура підприємницького сектора
Соціальна компонента	Рівень соціального розвитку регіону, трудовий потенціал, рівень матеріального становища населення регіону
Зовнішньоекономічна компонента	Участь у міжнародному поділі праці, інтенсивність міжнародної торгівлі, розвиненість міжнародної співпраці в різних галузях
Інноваційно-інвестиційна компонента	Інвестиційна привабливість регіону, рівень використання інновацій та їх впровадження у виробничий процес, інноваційно-інвестиційний потенціал
Організаційно-інституційна компонента	Інституційний потенціал, ефективність регіонального управління, діяльність в напрямку розвитку регіону

Рис. 2. Класифікація конкурентних переваг регіонів*

*Джерело: розробка автора

Аналіз економічної компоненти конкурентоспроможності регіонів (табл. 1) засвідчив значну диференціацію регіонів за обсягом валового регіонального продукту. До найбільш продуктивних регіонів відносяться Київська, Харківська, Дніпропетровська, Одеська та Львівська області (ВРП коливається в межах 7000-12000 млн. грн.). Натомість до “найбідніших” регіонів можна віднести Чернівецьку, Тернопільську, Херсонську, Закарпатську та Волинську області. Помітною є ситуація, що до найбільш продуктивних регіонів належать ті, які спеціалізуються на послугах, розвинутою є туристично-рекреаційна галузь, а також мають гарне географічне розташування (близькість до кордону з сусідніми державами, або ж вихід до моря). Натомість, найменш продуктивні регіони спеціалізуються на сільському господарстві та торгівлі.

До конкурентних переваг “продуктивних” регіонів відноситься також концентрація підприємницького потенціалу, зокрема, лише в м. Києві в 2016 р. функціонувало 25% від усіх підприємств України, в Дніпропетровській області – 7,9%, Харківській – 7,3%, Одеській – 6,9%, Львівській – 5,4%. Для порівняння – в Чернівецькій – 1,2%, Тернопільській – 1,48% (без врахування Донецької та Луганської областей). Про розвиток конкурентної переваги щодо ділової активності в регіонах свідчать дані щодо обсягу реалізованої продукції суб'єктами господарювання (рис. 3), де яскраво вирізняються Дніпропетровська, Київська, Донецька, Харківська, Одеська та Львівська області. Значною інвестиційною привабливістю в 2016 р. характеризувались Київська, Харківська, Дніпропетровські, Львівська та Одеська області. Натомість найменші обсяги інвестицій були сконцентровані в Чернівецькій (обсяг капітальних інвестицій дорівнював 1339,5 млн. грн.) та Закарпатській (2267 млн. грн.) областях.

Таблиця 1

**Вибрані показники фінансово-економічної компоненти
конкурентоспроможності регіонів в 2016 р.***

Регіони	Валовий регіональний продукт, млн. грн.	Капітальні інвестиції, млн. грн.	Індекс споживчих цін, % (грудень до грудня попереднього року)	Кількість підприємств	Індеси промислової продукції, % до попереднього року	Індеси обсягу сільськогосподарськ ого виробництва, % до попереднього року
Україна	1586915	204450,1	112,4	343440	102,0	100,9
Вінницька	43990	5007,3	110,0	9442	102,5	114,3
Волинська	24195	4015,4	111,8	5600	96,5	101,2
Дніпропетровська	176540	19182,2	112,7	27251	98,8	95,2
Донецька	119983	6404,3	111,6	11763	105,9	95,1
Житомирська	29815	3240,2	112,6	6607	104,4	108,4
Закарпатська	24120	2267,0	111,7	6111	106,7	100,0
Запорізька	65968	6428,9	112,3	14423	95,8	92,6
Івано-Франківська	37643	4521,0	110,9	7942	92,4	100,3
Київська	79561	20497,3	112,2	18164	107,1	107,6
Кіровоградська	28758	3866,0	112,3	7684	115,5	102,2
Луганська	31393	1722,1	110,7	3354	157,0	94,3
Львівська	72923	9478,7	111,9	18628	99,6	103,8
Миколаївська	35408	6677,7	112,2	10569	108,4	102,2
Одеська	74934	9132,6	113,6	23883	104,4	109,6
Полтавська	69831	7666,8	114,2	10142	99,3	95,7
Рівненська	28724	2507,8	112,3	5253	99,7	104,0
Сумська	30397	3382,6	114,2	5842	92,0	94,0
Тернопільська	21676	2829,4	111,6	5096	107,6	104,3
Харківська	96596	10790,9	114,1	24938	106,5	89,7
Херсонська	23250	2763,1	112,8	8008	102,7	92,7
Хмельницька	32162	5536,9	111,4	6992	100,0	109,9
Черкаська	38466	3793,9	112,7	8296	110,7	100,7
Чернівецька	15049	1339,5	111,0	4054	94,8	101,3
Чернігівська	28156	2992,4	112,8	6018	108,0	97,8
м. Київ	357377	58406,1	114,0	87380	106,6	—

*Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України
Примітка: дані за січень-вересень 2016 р.

Враховуючи зовнішньоекономічну компоненту (табл. 2), вищими конкурентними перевагами володіють м Київ (зовнішньоторговельний оборот товарів та послуг в 2016 р. досягнув позначки 20880301 тис. дол. США), Дніпропетровська (7085518 тис. дол. США), Київська (3712885 тис. дол. США), Запорізька (2526997 тис. дол. США), Одеська (2477190 тис. дол. США), Львівська (2449771 тис. дол. США) області. Таким чином, тенденції, які намітилися в результаті впливу фінансово-економічної компоненти конкурентоспроможності регіонів простежуються і щодо зовнішньоекономічної компоненти. Серед регіонів можна виділити ті, які володіють обома конкурентними перевагами та ті, які значно відстають (Чернівецька, Херсонська, Рівненська та Закарпатська області).

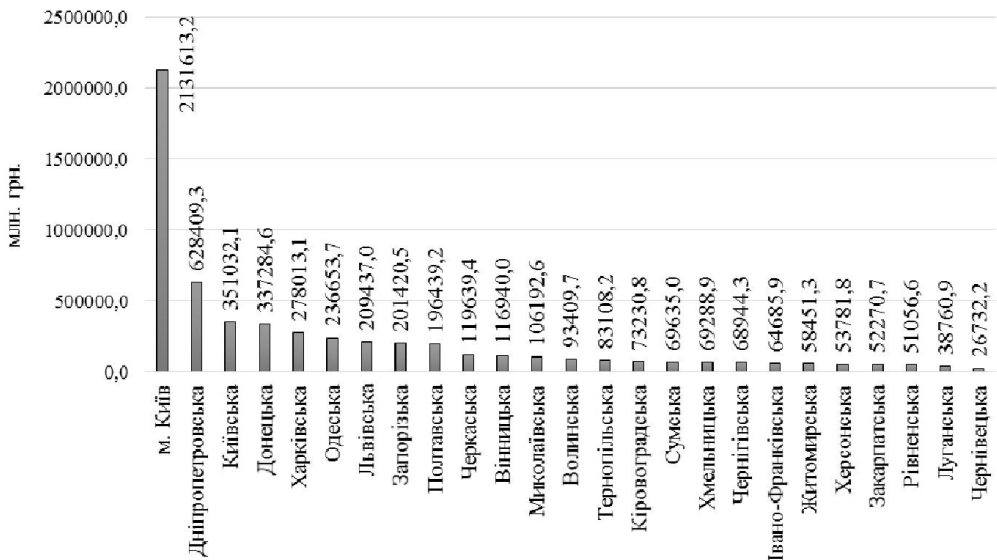

Рис. 3. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання в 2015 р., млн грн*

*Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України

Таблиця 2

Вибрані показники зовнішньоекономічної компоненти конкурентоспроможності регіонів в 2016 р., тис. дол. США*

Регіони	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Зовнішньоторговельний оборот	
	Товари		Послуги		Товари	Послуги
Україна	25874523,8	27635299,5	6967612,6	3747956,4	32842136,4	31383255,9
Вінницька	573944,3	211586,4	47453,6	14299,4	621397,9	225885,8
Волинська	448876,5	800078,3	38083,1	12260,8	486959,6	812339,1
Дніпропетровська	4242381,8	2458962,6	129244,3	254929,2	4371626,1	2713891,8
Донецька	2542059,8	752435,3	258381,7	118979,2	2800441,5	871414,5
Житомирська	334180,4	215495,6	27805,6	12819,0	361986,0	228314,6
Закарпатська	848274,7	824440,4	132489,0	16227,0	980763,7	840667,4
Запорізька	1657961,5	714917,1	115957,7	38160,2	1773919,2	753077,3
Івано-Франківська	367873,3	289792,3	36750,9	12129,6	404624,2	301921,9
Київська	1204723,6	2204839,3	150166,6	153155,9	1354890,2	2357995,2
Кіровоградська	293279,9	135794,7	20948,8	14606,3	314228,7	150401,0
Луганська	340806,2	271326,5	31006,2	42576,0	371812,4	313902,5
Львівська	919961,1	1189327,0	295858,3	44624,3	1215819,4	1233951,3
Миколаївська	1119761,3	493762,7	296258,8	38514,2	1416020,1	532276,9
Одеська	1000379,7	821928,3	555784,3	99097,6	1556164,0	921025,9
Полтавська	1025641,0	488096,2	21098,3	106833,9	1046739,3	594930,1
Рівненська	215675,1	164095,4	21388,5	10519,1	237063,6	174614,5
Сумська	397639,2	322049,8	18234,2	17771,4	415873,4	339821,2
Тернопільська	205273,3	197952,3	31956,8	4138,8	237230,1	202091,1
Харківська	732992,3	1036935,2	195856,5	42933,1	928848,8	1079868,3
Херсонська	164277,2	128323,7	23848,7	3524,5	188125,9	131848,2

Продовження табл. 2

Хмельницька	204068,4	225566,7	14681,3	7226,1	218749,7	232792,8
Черкаська	323050,0	203211,7	11568,3	16264,6	334618,3	219476,3
Чернівецька	73312,0	63799,4	15878,2	1061,5	89190,2	64860,9
Чернігівська	285513,8	360152,0	14932,4	5064,6	300446,2	365216,6
м.Київ	6105660,2	11436054,6	1901857,1	1436729,5	8007517,3	12872784,1

*Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України

Важливим є твердження, що регіони, які володіють значними економічними та зовнішньоекономічними конкурентними перевагами володіють перевагами в соціальній компоненті регіональної конкурентоспроможності (табл. 3): нижчим рівнем безробіття, більш високим рівнем середньої заробітної плати, приростом населення. Однак, розвинутим регіонам притаманний вищий рівень заборгованості з виплати заробітної плати.

Таблиця 3

Основні показники соціальної компоненти конкурентоспроможності регіонів в 2016 р.*

Регіон	Рівень безробіття населення, %	Середня заробітна плата за місяць, грн.	Заборгованість із виплати заробітної плати, млн. грн.	Міждержавна міграція міграційний приріст, скорочення (-), осіб
Україна	9,6	5358	1902,3	5289
м. Київ	6,8	8705	82,6	1109
Донецька	14,5	6017	344,2	52
Київська	6,8	5350	123,4	441
Дніпропетровська	8,0	5272	147,5	174
Запорізька	10,0	5224	32,7	72
Миколаївська	9,7	5100	84,7	49
Полтавська	13,1	5074	29,7	122
Луганська	16,9	5043	478,9	54
Одеська	6,7	4813	56,8	279
Львівська	7,8	4810	86,1	2
Харківська	6,3	4742	192,2	2543
Закарпатська	10,2	4646	3,7	-303
Івано-Франківська	9,0	4526	6,1	91
Вінницька	10,2	4523	11,0	50
Рівненська	12,1	4492	6,5	-36
Сумська	9,7	4467	86,9	50
Черкаська	10,4	4299	24,4	92
Кіровоградська	12,9	4272	35,2	-5
Житомирська	11,7	4216	6,7	94
Волинська	11,4	4188	12,6	31
Чернігівська	11,8	4184	22,3	168
Херсонська	11,7	4169	15,0	5
Хмельницька	9,4	4128	2,9	31
Чернівецька	9,7	3907	3,0	34
Тернопільська	11,2	3803	7,1	90

*Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України

Таким чином, можна зробити висновок про сильну конкурентну позицію розвинутих регіонів України (розвинутий підприємницький сектор; високий рівень заробітної плати, що сприяє залученню висококваліфікованих працівників; інтенсивна транскордонна та регіональна співпраця; наявність та достатньо ефективне управління фінансовими ресурсами; високий рівень показників фондовіддачі економіки регіону та виробничих фондів промисловості, тощо) та відсутність цих

конкурентних переваг в низки депресивних регіонів.

Варто наголосити, що простежуються вагомі відмінності в структурі конкурентних переваг і це цілком зрозуміло, оскільки жоден з регіонів не може володіти усіма конкурентними перевагами. Однак, найбільш низькими є конкурентні переваги в межах фінансово-економічної, соціальної та інвестиційно-інноваційної компонент. Варто зазначити, що зниження конкурентоспроможності саме в окреслених напрямках матиме деструктивний вплив на економічну безпеку держави.

Тому, Задля формування ефективних заходів підвищення конкурентоспроможності регіону в аспекті забезпечення економічної безпеки держави необхідно обґрунтувати механізм впливу конкурентних переваг регіону на економічну безпеку України та її окремі складові.

Висновки і перспективи. Під конкурентними перевагами регіону доцільно розуміти систему конститутивних характеристик соціально-економічного розвитку регіону, які не лише забезпечують високий рівень його конкурентоспроможності, але й позитивно впливають на спроможність національної економіки до розширеного відтворення та забезпечення економічного суверенітету держави.

Ідентифіковано групи чинників, які впливають на формування конкурентних переваг: внутрішні (географічні, виробничі, соціальні, організаційно-інституціональні, ресурсного забезпечення) та зовнішні (макроекономічні, політико-правові, економічної політики на державному та регіональному рівні, міжнародного середовища) чинники впливу.

Враховуючи чинники впливу на формування конкурентних переваг регіонів, здійснено класифікацію конкурентних переваг регіону за основними компонентами: фінансово-економічна, соціальна, зовнішньоекономічна, інноваційно-інвестиційна, організаційно-інституційна, що надає можливість більш чітко окреслити механізм впливу на економічну безпеку, а також охарактеризувати регіони України відповідно до конкурентних переваг.

Аргументовано, що формування та посилення конкурентних переваг регіонів через чинники та канали впливу здійснює вплив на економічну безпеку держави та її основні компоненти: фінансову, зовнішньоекономічну, продовольчу, енергетичну, виробничу, соціальну, інвестиційну та науково-технічну задля формування ефективних заходів підвищення конкурентоспроможності регіону в аспекті забезпечення економічної безпеки держави.

Подальші дослідження в аналізованій сфері доцільно зосередити на оцінюванні взаємозв'язків економічної безпеки та конкурентоспроможності регіону.

Список використаних джерел

1. Porter, M. E. The Competitive Advantage of Nations, Free Press, New York, 1990.
2. Борисова, С. Є. Конкурентні переваги регіонів України в контексті її інтеграції до світового ринку капіталу : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.05.01 / С. Є. Борисова ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2006. – 20 с.
3. Бельський, П. Ю. Конкурентність на транскордонних ринках: монографія [Текст] / Бельський П. Ю., Мікула Н. А., Матвеев Є. Е. – Львів: ІРД НАНУ, 2005. – 214 с.
4. Ковальська, Л. Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону та механізми її підвищення : монографія [Текст] / Л. Л. Ковальська. – Луцьк : Надстиря, 2007 – 420 с.
5. Мікула, Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія [Текст] / Н. Мікула. – Львів : ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
6. Безугла, В. О. Основи формування конкурентоспроможності регіонів України (на прикладі Полтавського регіону) : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.10.01 "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка" / В. О. Безугла ; Харк. нац. акад. міськ. г-ва. – Х., 2006. – 20 с.
7. Герасимчук, З. В. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика: монографія [Текст] / З. В. Герасимчук, Л. Л. Ковальська. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 248 с.
8. Ковальська, Л. Л. Організаційно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності регіону : автореф... дис. д-ра екон. наук: 08.00.05 / Л. Л. Ковальська ; Ін-т регіон. дослідж. НАН України. – Л., 2008. – 33 с.
9. Горняк, О. В. Виявлення та посилення конкурентних переваг Одеського регіону [Текст] / О.В. Горняк, І. М. Пугачова // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2012. – Вип. 3-4. Том 17. – С. 7-15.

10. Диніна, К. Стратегія формування конкурентних переваг [Текст] / К. Диніна // Персонал. – 2009. – №1. – С. 78-83.
11. Krugman, P. Competitiveness: a dangerous obsession [Text] // Foreign Affairs, 17. vol. 73(2), March – April, 1994 – pp. 28-44.
12. Лискова, С. С. Виявлення та посилення конкурентних переваг Луганської області [Текст] / С.С. Лискова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 1 (13). – С. 72-77.
13. Филобокова, Л. Ю. Комплексная оценка конкурентоспособности региона [Електронний ресурс] / Л. Ю. Филобокова // Региональная экономика и управление: электронный научный журнал, 2011. – № 2 (26). – Режим доступа : http://www.marketing.spb.ru/lib-special/regions/competitiveness_of_region.htm.
14. Тимофієва, С. Б. Конкурентні переваги регіону та вплив на них параметрів регіональної інфраструктури [Текст] / С. Б. Тимофієва // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 9. – С. 512-515.

Vasylytsiv Taras

Sci.Dr., (in Economics), Professor, Head of Department
Department of Finance, credit and insurance
Lviv University of Trade and Economics
Lviv, Ukraine

E-mail: tgvas@mail.ru

Bilyk Rostislav

Ph.D. (in Economics), Associate Professor, Doctoral student
SI "Institute of Regional Studies by M. I. Dolishnyi NAS of Ukraine"
Lviv, Ukraine

E-mail: rostik_biluk@mail.ru

THEORETICAL AND APPLIED PRINCIPLES OF COMPETITIVE ADVANTAGES OF REGIONS AND THEIR IMPACT ON ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

Abstract

Introduction. Formation and strengthening of competitive advantages of regions can be a precondition for ensuring sustainable economic growth of the state. Moreover, the dynamism of the competitive advantages of regions has some impact on the economic state security and its main components. As one of the tasks of economic security is to ensure the competitiveness of the economy in the global economic system, identification, scientific and methodological substantiation of the influence mechanism of competitive advantages of the region on the economic security of Ukraine is relevant and popular, particularly in terms of the state desire to integrate into the European economic and social space.

Methods. During the research was used the general scientific and special methods of system analysis and theoretical generalization, economic analysis, economic and statistical method, method of structural and logical analysis.

Results. The theoretical and practical aspects are investigated and the definition of "region's competitive advantage" is specified, particularly the concept of competitiveness and region's competitive advantages are delineated. Considering the influence factors on the formation of region's competitive advantages, the classification of region's competitive advantages by major components: financial and economic, social, foreign trade, innovation and investment, organizational and institutional is conducted, that enables more clearly define the influence mechanism on economic security, and characterize the regions of Ukraine according to competitive advantage. The mechanism of influence competitive advantages of the region on the economic security of Ukraine for the formation of effective measures to improve the competitiveness of the region in terms of providing state economic security of the state is substantiated.

Discussion. Further research in the analyzed area is advisable to focus on evaluating of relationships of the economic security and competitiveness of the region.

Keywords: competitiveness, regions, competitive advantages, state economic security, mechanisms.

References

1. Porter, M. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*, Free Press, New York.
2. Borysova, S. (2006). *Konkurentni perevahy rehioniv Ukrainy v konteksti yii intehtatsii do svitovoho rynku kapitalu* [Competitive advantages of regions of Ukraine in the context of its integration into the global capital market]. Avtoref. dys... kand. ekon. nauk: 08.05.01; Donets. nats. un-t.
3. Bielenkyi, P., Mikula N., & Matveiev Ye. (2005). *Konkurentnist na transkordonnykh rynkakh* [Competitiveness on cross-border markets]. IRD NANU.
4. Kovalska, L. (2007). *Otsinka konkurentospromozhnosti rehionu ta mekhanizmy yii pidvyshchennia* [Evaluation of the competitiveness of the region and mechanisms to improve it]. Lutsk: Nadstyria.
5. Mikula, N. (2004). *Mizhterytorialne ta transkordonne spivrobitnytstvo* [Inter-territorial and cross-border cooperation]. Lviv: IRD NAN Ukrainy.
6. Bezuhla, V. (2006). *Osnovy formuvannia konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy (na prykladi Poltavskoho rehionu)* [Fundamentals of formation of regional competitiveness in Ukraine (for example, Poltava region)]: avtoref. dys. kand. ekon. nauk : 08.10.01 "Rozmishchennia produktynykh syl i rehionalna ekonomika"; Khark. nats. akad. misk. h-va.
7. Herasymchuk, Z., & Kovalska L. (2008) *Konkurentospromozhnist rehionu: teoriia, metodolohiia, praktyka* [The competitiveness of the region: the theory, methodology, practice]. Lutsk: Nadstyria.
8. Kovalska, L. (2008) *Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti rehionu* [Organizational-economic mechanism of increasing regional competitiveness]: avtoref... dys. d-ra ekon. nauk: 08.00.05; In-t rehion. doslidzh. NAN Ukrainy.
9. Horniak, O., & Puhachova I. (2012). *Vyavlennia ta posylennia konkurentnykh perevah Odeskoho rehionu* [Identifying and increasing the competitiveness of Odessa region]. *Visnyk ONU imeni I. Mechnykova*, 3-4, 17, 7-15.
10. Dynina, K. (2009). *Stratehiia formuvannia konkurentnykh perevah* [The strategy of formation of competitive advantages]. *Personal*, 1, 78-83.
11. Krugman, P. (1994). Competitiveness: a dangerous obsession. *Foreign Affairs*, 17, 73(2), 28-44.
12. Lyskova, S. (2011). *Vyavlennia ta posylennia konkurentnykh perevah Luhanskoi oblasti* [Identifying and increasing the competitiveness of Luhansk region]. *Visnyk Berdianskoho Universytetu Menedzhemntu i Biznesu*, 1 (13), 72-77.
13. Fylobokova, L. (2011). *Kompleksnaia otsenka konkurentosposobnosti rehiona* [Complex evaluation of competitiveness of the region] *Rehionalnaia Ekonomika y Upravlenye*, 2 (26) Retrieved from http://www.marketing.spb.ru/lib-special/regions/competitiveness_of_region.htm.
14. Tymofieva, S. (2016). *Konkurentni perevahy rehionu ta vplyv na nykh parametriv rehionalnoi infrastruktury* [Competitive advantages of the region and the impact of the parameters of regional infrastructure on them]. *Hlobalni ta Natsionalni Problemy Ekonomiky*, 9, 512-515.

